

Fra vedlikehold til misjon

Noen perspektiver på menighetsfornyelse og menighetsutvikling i England

AV OVE CONRAD HANSSEN

ove.conrad.hanssen@mhs.no

Opptakt

Den anglikanske kirke i England, *Church of England (CofE)*, er kanskje den av de etablerte europeiske folkekirker med den klareste registrerte tilbakegang de siste 15–20 år. Det tales om et tap av omlag 50 000 registrerte medlemmer i året i dette tidsrommet, og i mange enkeltmenigheter og bispedømmer fortsetter tilbakegangen med uforminsket styrke. Om den reelle tilbakegang prosentvis er større her enn i de protestantiske folkekirkene på kontinentet og i Norden er noe vanskelig å avgjøre, ettersom statistikkene i disse kirkene kan synes å være mer upresise og kanskje noe tilslørende med henblikk på den aktive oppslutning om kirke- og gudstjenesteliv. I *CofE* opereres det med *electoral rolls* som må underskrives hvert sjetten år, og statistikkene her gir således et noe klarere bilde av antall aktive voksne medlemmer.¹

Parallelt med denne tilbakegang hadde det imidlertid, fra 70–80 tallet av, i mange enkeltmenigheter foregått et bevisst og aktivt fornyelsesarbeide. Dette var ofte sentrert rundt profilerte lederskikkelser som maktet å snu tilbakegangen og å bygge aktive og levende menigheter. Utfra disse gikk det så impulser til mange andre menigheter. Fra såkalt evangelikal sammenheng ble *John Stott* og *All Souls, Langham Place* London særlig kjent og betydningsfull. Under innflytelse av den karismatiske fornyelse skjedde det, fra 70 tallet av, en kraftig vekst i flere anglikanske menigheter. I York ble *St Michael-le-Belfrey* under *David Watsons* ledelse

et sterkt inspirasjonsenter, særlig med henblikk på et mye større mangfold i gudstjenestelivet og nye kreative, evangeliseringsformer. *David Watsons* innflytelse ble ikke minst merkbar gjennom hans omfattende forfatterskap.²

I Londonområdet, hvor *CofE* i nyere tid har hatt sitt klare tyngdepunkt, utgikk det sterke fornyelsesimpulser fra *Holy Trinity, Brompton (HTB)*, først under ledelse av *John Collins* og senere under *Sandy Miller*. Fra begynnelsen av 90 tallet er denne menigheten særlig blitt kjent som modernemenigheten for de såkalte *Alpha* kursene, et evangeliseringsprogram som har hatt en overveldende suksess, ikke bare i UK men også internasjonalt, og synes å være en av grunnene til at nedgangen er stanset opp i mange menigheter.³ *HTB* er også blitt kjent for en menighetsplantingsstrategi som går ut på å overføre en prest og en gruppe aktive legfolk til 'nedleggingsstruede menigheter'. I tidsrummet 1977 til 2002 har et samarbeide med 15 slike menigheter ført til en vekst i den samlede medlemsmasse i disse fra 878 til 6617.⁴ Også *St Andrews, Chorleywood* i utkanten av London har fungert som et inspirasjonssenter, ikke minst under ledelse av biskop *David Pytches*⁵ og hans kone *Mary*, og senere med *Mark Stibbe* som sokneprest. Med utgangspunkt i denne menigheten er det såkalte *New Wine* nettverket vokst fram. Gjennom dette samles det nå 10.000–15.000 mennesker til årlige sommerstevner og henimot 1.000 prester og menighetsledere til årlige lederdager. Også ungdomsbevegelsen

Soul Survivor, som nå representerer en meget viktig rekrutteringskilde til ulike typer av menighetsarbeide i England, har sitt utspring i *St Andrews*.

Utviklingen i disse og mange andre menigheter i England på 1970–80 tallet med henblikk på et mer variert og utradisjonelt gudstjenesteliv, større delaktighet av legfolk på mange plan i menighetens liv, åpenhet for en større bredde av åndelige gaver og nye former for evangelisering, skjedde ikke uten kritikk fra mange kretser innen kirken. Den lange tradisjon for ulike *churchmanship* (teologisk og kirkepolitisk profil) i den anglikanske kirke, og vekten på lokale menigheters rett til å utvikle sin egen teologiske og gudstjenestelige profil⁶, medførte imidlertid at kritikken primært forble på det verbale plan. Også den vanskelige, og tildels krisepregede, økonomiske situasjon som mer og mer preger *CofE* gjorde at en i mange bispedømmer så med stor velvilje på de større økonomiske ressurser som mange av de voksende 'fornyelsesmenighetene' kom til å representere.

Momentum øker

På slutten av 1980 tallet og utover i 1990 årene ble det tydelig at mange av de fornyelsesimpulser som vi her har nevnt, begynte å få et markant gjennomslag på grasrotnivå i mange menigheter i den anglikanske kirke i England. Betydningsfullt var det også at disse impulsene ble tatt opp ved flere av de anglikanske *ordinasjonscollegene*, først særlig ved *St Johns college* i Nottingham hvor bl.a. *Michael Green* var virksom. I 1990 ble *Graham Cray*, som da var *David Watsons* etterfølger som sokneprest i York og en markert talsmann for en dyptgripende fornyelse av kirken, noe overraskende utnevnt til ny rektor ved *Ridley Hall* i Cambridge. Her utviklet han seg til å bli en av de mest respekterte kirkelige analytikere av kultur- og samfunnssituasjonen i England, særlig med henblikk på kirkens forhold til ungdomskulturen.⁷

Ettersom 1990 tallet også offisielt ble utpekt som *the Decade of Evangelism* ble fokus på en ny måte rettet mot lokalmenighetenes forhold til sine omgivelser, og evangelisering kom på dagsorden i et mye større antall menigheter.

Selv om en i løpet av dette 'evangeliseringens tiår' ikke har kunnet registrere særlig vekst i statistisk forstand⁸, synes det å ha medført en mentalitetsendring og bevisstgjøring i store deler av anglikansk kirkeliv. En finner nå en større bevissthet om at evangelisering ikke bare er noe enkeltkristne er kalt til, men at det er hele menighetens sak. Og det vokser fram en større forståelse av at evangelisering må sees som en prosess over tid i de fleste menneskers liv. Videre begynner den programmatisk formulering 'from maintenance to mission' nå å dukke opp i stadig flere sammenhenger. En sentral rolle spiller her stiftelsen *Springboard, the initiative for evangelism by the Archbishops of Canterbury and York: to encourage, renew and mobilise the Church for evangelism*. En rekke av de initiativ som nå tas og publikasjoner⁹ som utgis gjennom staben i *Springboard* indikerer at tenkningen omkring fornyelse og behovet for vidtrekkende endringer i kirken er vel så radikal i kirkens toppledelse som blant mye av folket i menighetene. En person som ble sentral i denne sammenheng er *Canon Robert Warren*. I flere bøker og småskrifter utfordrer han lokalmenigheter til å begi seg inn i en bevisst prosess *from maintenance to mission*, dvs.: å flytte fokus fra vedlikehold av strukturer og ordninger som ikke lenger fungerer i tråd med kirkens misjonsoppdrag, til bevisste strategier og framstøt for å nå ut til menneskene i menighetens lokalmiljø.⁹ Han sammenlikner også kirken *in its inherited mode*, dens nedarvede form med den nå framvoksende kirke, *the now emerging church*, hvor det klart tilstrebes *a missionary mode*. Typisk for kirken i dens nedarvede form er en tung struktur med et klerikalt, kontrollerende lederskap og hvor kirken forstås som en institusjon som er mer tilbakeskuende opptatt av å ta vare på sin tradisjon enn av å møte de aktuelle utfordringer i samtiden. Det som trenges for å snu tilbakegangen for kirken og å nå ut til menneskene i en ny tid er menigheter med en lett og fleksibel struktur, og med et lederskap hvor samarbeide og kreative initiativ prioriteres. Og videre en vektlegging av menigheten som et åndelig fellesskap hvor troens liv får ytre seg i et større mangfold av gudstjenester, nådegaver og tjenester.

Et annet tema som klart kommer i fokus på 90 tallet er spørsmålet om planting av nye menigheter. Dette bringes på bane av flere av de store og voksende fornyelsesmenighetene som har medlemmer bosatt utenfor sitt eget geografiske sokn, ofte i områder uten noe eller bare et meget svakt menighetsliv. Selv om den geografiske soknstrukturen spiller en mye mindre rolle i CofE enn i Norge, ble dette allikevel et meget omstridt spørsmål. I rapporten *Breaking new ground* til Kirkemøtet (the Church of England's General Synod) i 1994 åpnes det opp for ikke-geografiske menigheter som et supplement til de geografisk soknebaserte, men noen enighet oppnås ikke i dette spørsmålet. Flere ikke-geografiske menighetsfelleskap plantes allikevel utover 90 tallet.¹⁰

For en utenforstående observatør er det påfallende at debatten om fornyelse av kirken i CofE allerede på 90 tallet er kommet så mye lengre, og går så mye dypere, enn i de øvrige europeiske (protestantiske) folkekirker. Det kan være ulike grunner til dette. Selv vil vi peke på følgende momenter:

- a) Statistikkene vedrørende tilbakegangen i medlemskap og i oppslutning om gudstjenester og ulike slags kirkelige virksomheter, ikke minst for barn og unge, ble etter hvert så presise og realistiske at ingen lenger kan overse de faktiske forhold. Bob Jackson konstaterer tørt: '– the Church of England is in decline and may die if it fails to acknowledge and adress the seriousness of the situation'.¹¹
- b) På ulike hold i kirken erkjente en etter hvert også at de sosiale og kulturelle endringer i samfunnet har ført til en marginalisering av kirken i forhold til store befolkningsgrupper og subkulturer, og at kirkens rolle som verdiformidler i samfunnet var sterkt redusert. Jf for eksempel Robin Greenwoods utsagn, 'For the majority of people in this country our churches are irrelevant, peripheral and seemingly only concerned with their own trivial pursuits'.¹² Viktige fakta-innspill er kommet fra mange ulike forskningsmiljøer, bl.a. *Christian Research Association*, London under ledelse av Peter Brierley¹³ og *The Sheffield Centre, Church Army's Research Unit* gjennom skriftserien *Encounters on the Edge*.

- c) Den økonomiske situasjon er radikalt annerledes for CofE, enn for de protestantiske folkekirker i Tyskland og Norden, ettersom en har liten eller ingen støtte fra det offentlige. De store pengesfond en tidligere hadde til å subsidiere ulike underskudd på sentralkirkelig hold, og i mange bispedømmer, er nå stort sett borte. Noen er gjort om til pensjonsfond, andre rett og slett tapt på børsen. Dette innebærer en mye mer skjerpet innstilling til hva som fungerer eller 'er liv laga', og til erkjennelsen av at mye gammelt må legges ned for at noe nytt kan vokse fram.

Gjennombrudd?

Den omfattende debatt som utspant seg på 1980 og 90 tallet er, etter milleniumskiftet, blitt ført videre med en enda større bredde og et enda større gjennomslag for en radikal nytenkning omkring etablerte ordninger og strukturer i kirken. Den erkjennelse at omfattende endringer er nødvendige sprer seg nå til vide kretser i kirken.

London bispedømme (som omfatter ca 3,5 million mennesker nord og vest for Themsen) synes å være først ute med en offisiell formulering av en ny strategi. I dokumentet *The London Challenge*, utformet av *The London Diocesan Synod* i november 2000, sies det at arbeidet med å nå Londons innbyggere med evangeliet blant annet må skje:

by experimenting with new ways of being Church, in addition to the parish system. For example:

- youth churches
- community based churches
- cell churches
- network churches

I London er det altså ikke lenger slik at nye typer menigheter motstrebende aksepteres, men slike sees som nødvendige og viktige virkemidler i en strategi med å nå ut til Londons befolkning. Jf www.london.anglican.org

En rekke nye bøker skrevet av sentrale personer innen kirken viser bredden i den 'reformbevegelse' som nå er satt i gang. Vi nevner noen viktige titler: Steve Chalke and Sue Radford, *New Era, New Church* (1999), Michael Nazir-Ali, *Shapes of the Church to come* (2001)¹⁴, Michael Moynagh, *Changing World, Changing Church*

(2001), Graham Tomlin, *The provocative Church* (2002), Steven Croft, *Transforming Communities* (2002), Martin Down, *Building a new Church alongside the old* (2003) og Mark Greene, *Imagine: how we can reach the UK* (2004).¹⁵

Det viktigste skrift så langt er allikevel rapporten *Mission-shaped church: church planting and fresh expressions of church in a changing context* (2004) (MSC). Det dreier seg her om en rapport lagt fram for Kirkemøtet i februar 2004. Dersom en leser denne rapporten løsrevet fra den kontekst vi her har redegjort for vil den sikkert oppleves som svært radikal og nyskapende. Mer korrekt er det å si at den representerer en oppsummering av, systematisering og tydeliggjøring av tendenser og synspunkter som har vokst seg sterke de siste 20–25 år. I denne rapporten gis disse ulike reform- og fornyelsesstrømninger en mer offisiell aksept og presentasjon for hele bredden i CofE.

Videre i denne artikkelen gir vi en presentasjon av noen hovedpunkter i rapporten, og spør tilslutt etter den relevans denne, og i det hele den aktuelle utvikling i England, kan tenkes å ha for situasjonen i Norge.

Mission-shaped church

Ikke uventet var det *Graham Cray*, siden 2001 biskop av Maidstone og med særlig oppdrag som *misjonsbiskop*, som fungerte som formann for arbeidsgruppen bak denne rapporten. Om en innledningsvis skulle forsøke å skissere noen av hovedperspektivene som preger denne vil vi nevne tre ting:

- En forholdsvis radikal gjennomtenkning av *ekklesiologien* hvor misjonsdimensjonen, eller sendelsesaspektet, mye mer sentralt trekkes inn i selve forståelsen av det å være kirke.
- En dyp erkjennelse av at det i gjennomføringen av kirkens oppdrag også i England dreier seg om *cross-cultural mission* og kontekstualisering.
- En vektlegging av behovet for et mye større mangfold av, og ulike typer av menigheter. De geografiske menighetene er framdeles viktige, men må i høy grad suppleres av *fresh expressions of church*.

Rapporten består ellers av 8 kapitler, og vi gir en kort presentasjon av hvert av disse.

Chapter 1 changing contexts (s1–15)

Under henvisning til en rekke rapporter og analyser av det engelske samfunn redegjøres det her for utviklingen på det sosiale felt og for nye trender i den kulturelle kontekst. Som i de fleste nordeuropeiske samfunn har utviklingen de siste 30 år ført til en mye større *mobilitet i bosettingsmønsteret*, mye *mindre stabilitet og mer press i arbeidsmarkedet* og *sammenbrudd av tradisjonelle familienettverk*. Dette har ført til et mer oppsplittet samfunn, og til dannelsen av *nye typer nettverk* hvor geografisk bosted og tilhørighet spiller en mye mindre rolle enn tidligere. Sosiale fellesskap og nettverk formes nå mer utfra fritidsinteresser, venne- og kollegaforhold. Sammen med dette nye nettverksamfunn vokser det fram en mer utpreget *konsument holdning* hvor ulike kulturelle og religiøse tilbud vurderes på en helt ny måte. Det erkjennes i rapporten klart at de rådende kulturelle strømninger ikke lenger bringer mennesker til kirkedøren, og at England langt på vei er et etterkristent samfunn. Som et eksempel på dette nevnes at prosentandelen av barn som går på søndagsskole i løpet av 1900 tallet har gått ned fra 55 til 4.

I lys av denne utviklingen bekrefter rapporten det positive i den utvikling som allerede er på gang med en mye større variasjon og fleksibilitet i menighets- og gudstjenesteliv. Ja, den tilskynder til en enda mer radikal tenkning på dette området, og understreker behovet både for en teologisk og strategisk nytenkning. Og ikke bare det, den kaller også kirken til å se denne nye situasjonen som en anledning til bot og omvendelse, og til å søke en ny utrustning fra Guds Ånd til sitt vitnesbyrd i verden.

Chapter 2 the story since Breaking New Ground (s16–28)

Her gis en viss oversikt over utviklingen siden 1978 med henblikk på utviklingen med planting av nye menigheter og drøftingen av dette i rapporten *Breaking New Ground* fra kirkemøtet i 1994. Ulike erfaringer med menighetsplanting drøftes, og det etterlates liten tvil om at rappor-

ten ser dette som en viktig vei videre. Samtidig understrekes det at fokus i det internasjonale debatt om menighetsplanting nå har skiftet fra det strategiske *hvordan* til det mer teologisk orienterte *hvorfor*. Tiden krever nå en konsentrasjon omkring spørsmålene 'what is church, and what is church for' (s27).

Chapter 3 what is church planting and why does it matter? (s29-42)

Her følges tråden opp fra kap 2, og framstillingen går dypere inn i spørsmålet om planting av nye menigheter. Det tas utgangspunkt i en definisjon preget av en foregangsmann på dette felt i den anglikanske kontekst, Bob Hopkins:

Church Planting is creating new communities of Christian faith as part of the Mission of God, to express his Kingdom in every geographic and cultural context.

Rapporten går inn for en meget bred og fleksibel forståelse av kirkeplantingsbegrepet og ser dette som en viktig del av arbeidet med å fornye en strategi for misjon i England. Samtidig arbeides det her med spørsmålet om *anglikansk identitet*. Kan en med dette store mangfold opprettholde denne?

Chapter 4 fresh expressions of church (s43-83)

I dette kapittel gis det en hel rekke praktiske eksempler på nye og ulike typer av menighetsdannelser i England de siste årtier. Vi nevner kort: *kaffekirker, cellekirker, nettverksbaserte kirker, kirker i tilknytning til skoler og studiesteder, midtukegudstjenestekirker, søker-sensitive kirker, tradisjonelle menighetsplantinger og ungdomsmenigheter*. En rekke beretninger illustrerer hvordan slike kan fungere. Et slikt mangfold vurderes i rapporten som viktig med henblikk på å nå ulike kulturer og subkulturer, såfremt menighetene er seg bevisst en trinitarisk teologi, tenker inkarnatorisk, er til for den målgruppe den søker å nå, er bevisst på å bygge disipler og er fellesskapsorienterte i hele sitt virke. Et viktig tema i drøftingen av noen av disse nye menighetsformer er at de ofte gir et bedre utgangspunkt for å forme bevisste disipler enn mange av de mer tradisjonelle menighetene.

Chapter 5 theology for a missionary church (s84-103)

Her ligger primært den generelle utfordring i rapporten. En tar her mål av seg til ikke bare å gi en viss teologisk eller ekklesiologisk begrunnelse for et større mangfold og variasjon i kirkebildet, 'but to suggest some theological principles that should influence all decisions about the shape of the Church of England at this time of missionary opportunity' (s84). Kort fortalt dreier seg om en nytolkning av ekklesiologien utfra et frelseshistorisk perspektiv og i tråd med det perspektiv at kirken er sendt, utrustet med Åndens kraft, for å utvirke Guds misjon i verden. Kirken er således både en frukt av og en agent for Guds videre misjon i verden. På samme måte som Guds Sønn ble inkarnert inn i en spesiell kultur må kirken til enhver tid være i interaksjon med sin spesielle kulturelle kontekst for, ved Åndens kraft, å kunne representere en gudsríkemanifestasjon inn i sin samtid. Det foreligger her altså en 'missionary ecclesiology' (s93) som representerer en kraftig utfordring til enhver form for selvopptatt institusjonalisert ekklesiologi. I forlengelsen av dette gis også en interessant drøfting av de fire klassiske (Nikenske) kjennetegn på kirken: 'one, holy, catholic, and apostolic' (s96-99). I drøftelsen av det *apostoliske aspekt* ved kirken vektlegges nettopp det grenseoverskridende sendelsesaspektet som, ved siden av det historiske kontinuitetsperspektiv, er så viktig i NT.

Også spørsmålet om *anglikansk identitet* kommer opp igjen i dette kapitlet. Tradisjonelt har den anglikanske identitet, i stor utstrekning, vært knyttet til *The Book of Common Prayer*. Ettersom denne nå benyttes i et minkende antall menigheter foreligger et klart behov for å presisere kriterier som må gjøres gjeldende overfor nye typer av menigheter som ønsker å høre hjemme innen rammen av det anglikanske fellesskap. Det henvises her blant annet til 'The Chicago-Lambeth Quadrilateral of Scripture, the Creeds, the dominical sacrament and the Historic Episcopacy' (s100) som en viss målestokk. Et viktig kriterium formuleres med henblikk på sakramentene: 'A mission initiative that does not have an authorized practice of baptism and the celebration of the Eucharist is not yet a «church» as Anglicans understand it' (s101). Det

presiseres her også klart at en autorisert bruk av sakramentene innebærer et avklart forhold til en biskop, og at det å ha 'lisens' fra den lokale biskop er nødvendig både utfra teologiske og praktiske grunner (SI01).

Chapter 6 some methodologies for a missionary church (SI05-124)

I dette kapitlet utvikles noen prinsipper og modeller for hvordan *sendelsesekklesiologien* kan settes ut i praksis. Hovedprinsippet her er det som kalles *double listening*. Med dette henvises det til den utfordring som den kristne misjon alltid har stått overfor; det å lytte både til evangeliet og kirkens tradisjon på den ene side og til den kulturelle og sosiale kontekst dette skal formidles inn i på den andre. En videre konsekvens av dette er at konteksten i stor utstrekning må få være med å forme kirken, og at plantning av nye menigheter derfor må skje på en meget fleksibel måte.

Chapter 7 an enabling framework for a missionary church (SI25-144)

Det hersker liten tvil om at de perspektiver som skisseres i MSC, og den utvikling av et nettverk av ikke-geografiske menigheter som allerede er på gang, representerer en stor utfordring til de tradisjonelle strukturer og ordninger innen CofE. Rapporten skisserer derfor forslag til ulike løsninger og modeller på nasjonalt og regionalt nivå, og i forhold til de eksisterende bispedømmer og prostier. Det kreves her en utstrakt fleksibilitet med henblikk på en oppmyking av gamle geografiske sokne- og prostigrenser med henblikk på å skape rum for planting av nye menigheter i områder hvor den eksisterende soknemenighet ikke har resurser eller kapasitet til selv å gjøre dette. Samtidig understrekes det at det nye må stå i et komplementært forhold til det tradisjonelle, slik at det verdifulle ved dette også anerkjennes og videreføres.

Men rapporten legger også stor vekt på at de gamle strukturer og ordninger trenger en ny orientering og vektlegging i retning av misjon og evangelisering. Ikke minst gjelder dette biskopene som utfordres til å gjenvinne den siden av det apostoliske aspekt ved episkopatet som innebærer strategiske misjonsinitiativ (SI35).

Chapter 8 recommendations (SI45-149)

Rapporten avsluttes med en rekke anbefalinger med henblikk på drøfting og oppfølging av de grunnleggende perspektiver i denne. En viktig oppfølging må skje på bispedømmeplan, og det anbefales konkrete strategier for drøfting av rapporten og iverksettelse av nødvendige prosesser. Interessant er det også at det her gis en rekke synspunkter på den framtidig utdanning av prester og menighetsarbeidere innen CofE.

Alle framtidige arbeidere, leke og ordinerte, bør gjøres fortrolig med *cross-cultural evangelism* (SI47) og med prinsipper for menighetsplanting, sies det. Videre ser en for seg en spesialutdanning for pionerer i menighetsplanting, og en større vilje til å anerkjenne spesielle gaver på dette område også hos leke kristne ledere.

Det er umiddelbart klart at mange av forslagene i denne rapporten innebærer store utfordringer på det økonomiske område. Vi avslutter denne gjennomgangen med et sitat som utvilsomt har relevans også for mange andre kirkesamfunn:

There is an urgent need to release resources to sustain mission initiatives to the non-churched. The resources of the Church of England are understandably but disproportionately invested in inherited and traditional styles of church, which alone are no longer adequate for the mission to the whole nation. Strategies are needed to establish new resources and transfer some existing resources for new initiatives. (SI48)

Rapporten MSC skapte en tildels skarp debatt allerede under Kirkemøtet i februar, og vil videre bli studert og debattert i tiden framover. Den meget positive anbefaling som ble gitt av erkebiskopen av Canterbury, *Rowan Williams*, både i hans innlegg på Kirkemøtet og i forordet til rapporten, synes imidlertid å gjenspeile reaksjonen i mange kretser.¹⁶ Dette henger klart sammen med det faktum at rapportens analyser av kirkens situasjon i det engelske samfunn synes å være helt i tråd med den generelle innsikt og erkjennelse som vi tidligere har vært inne på.

Relevans for norske forhold?

Det er ikke vanskelig å peke på forskjeller mellom England og Norge. Dette gjelder både samfunns- og kultursituasjonen generelt, og

den måte *CofE* og den norske folkekirken (*dnk*) er organisert og fungerer på.

England er preget av en rekke store folketette, urbane områder og mange av disse er typisk multikulturelle samfunn. Dette gjør at behovet for kontekstualisering synes å være mer påtrengende enn i Norge, og gjør det også lettere å tenke seg en større variasjon av menighetstyper innen samme geografiske område. Kritikere av rapporten peker imidlertid på at det også i England framdeles eksisterer en stor landsbygd hvor kulturen framdeles er mer homogen og hvor prestene og menighetsarbeidere allerede er godt fortrolig med denne. Det samme kan naturligvis, kanskje i enda høyere grad, sies om Norge. På den annen side kan det hevdes at ungdomskulturen, ikke minst med henblikk på musikkformer, er blitt mer og mer internasjonal, helt uavhengig av hvor unge mennesker bor. Det er da også ungdomskulturen og unge mennesker som på mange måter representerer den største utfordring for det etablerte menighets- og gudstjenesteliv både i England og Norge.¹⁷

En viktig forskjell er naturligvis også den økonomiske situasjonen. Mens kirken i England nøye må gjennomtenke hvordan penger og ressurser brukes, kan en i Norge tillate at menigheter med et meget begrenset gudstjenesteframmøte blir betjent av en fulltidsansatt stab på flere personer. Fra en side sett kan dette naturligvis sies å være positivt, særlig i områder med liten befolkningstetthet. Men ettersom den offentlige økonomi, ikke minst i kommunesektoren, strammes inn, vil også kirken i Norge bli tvunget til å tenke i stadig mer strategiske og målrettede kategorier.

Det er også klart at *dnk* har et mye større prosentvis antall registrerte medlemmer blant befolkningen, og at en større del av befolkningen derfor slutter opp om kirkelige handlinger som dåp og konfirmasjon. Det er videre også trolig at det i Norge eksisterer et betydelig antall mennesker med en personlig tro, men som, av ulike grunner, ikke deltar regelmessig i noe menighets- eller gudstjenesteliv. Dette synes en i mindre utstrekning å regne med i engelsk sammenheng.

En positiv faktor i norsk sammenheng er naturligvis også det omfattende lekmannsar-

beide med utgangspunkt i de mange bedehusene rundt om i landet. I norsk sammenheng må en bevisstgjøring av folkekirkens evangeliseringsansvar i høy grad ta dette med i betraktningen, slik at noe av den fleksibilitet som anglikanerne nå tilstreber i forhold til nye og annerledes menighetsdannelser, også kan gjøres gjeldende overfor menighetsdannelser med utgangspunkt i disse sammenhengene.

Men det som, etter undertegneds mening, kanskje er den aller viktigste forskjell mellom *CofE* og *dnk* med henblikk på det å bygge livskraftige og evangeliserende menigheter, er noe som i det hele tatt ikke er nevnt i den her omtalte rapport. Det ligger der nemlig som en uuttalt premis for denne. Nemlig den mulighet som den enkelte lokalmenighet har til å utforme, i et langsiktig perspektiv, sin egen teologiske og gudstjenestelige profil og egenart. Det er to forhold som synes å representere de viktigste hindringer for at dette kan skje i norsk sammenheng, nemlig: regelen om medlemskap ensidig knyttet til geografisk soknemenighet og tilsettingsprosedyrer og praksis som hindrer menighetene i å sette sammen en stab med sammenfallende visjoner og målsettinger for arbeidet i menigheten.¹⁸

På bakgrunn av disse mer generelle sammenlikninger skisserer vi noen områder hvor den aktuelle utvikling i *CofE*, særlig slik denne er beskrevet i *MSC*, etter vår mening, bør kunne utfordre og stimulere debatten om menighetsfornyelse og menighetsutvikling i Norge.

1. Alt arbeide med forandringer i kirke- og gudstjenesteliv må ta utgangspunkt i den aktuelle situasjonen i kirken, og i forholdet mellom kirken og samfunnet. Det kan synes som om norske kirkeledere enda ikke helt vil ta på alvor de alvorlige statistikker som nå foreligger vedrørende oppslutning, om kirkens gudstjenester og nattverdfeiring. Her er det en vesentlig forskjell i forhold til England hvor tallenes tale tas på ramme alvor. Naturligvis sier ikke tall og statistikk alt, og ulike forklaringsmodeller lanseres stadig for å nyansere bildet, men det faktum at bare 2,2% av befolkningen på landsbasis deltar i søn- og helligdagsgudstjenester pr uke burde anfekte lederskapet i kirken mer fundamentalt.¹⁹ I England tas oppslutningen om guds-

tjenestelivet mer på alvor som en avgjørende indikator på kirkens stilling i folket, og gudstjenesten sees som det sted hvor kirken kan påvirke både enkeltmennesker og samfunnet, jf følgende utsagn:

*The central aim of churches in modern Britain is the communal worship of God in Christ through the Spirit, teaching and moulding as many lives and structures as deeply as possible through this worship.*²⁰

- Et alvorlig problem ved den situasjon at mange regner seg som kristne uten å ta del i et regelmessige gudstjeneste- og menighetsliv, er at dette gir grobunn for en utstrakt privatreligiøsitet, hvor enhver velger å tro 'på sin fasong'.
2. Det kulturskifte som beskrives i det engelske samfunn preger i høy grad også den norske kultur- og samfunnssammenheng²¹, og bør utfordre kirken til et mer omfattende arbeide med den kommunikasjonskrise som eksisterer mellom det tradisjonelle gudstjenesteliv og den oppvoksende generasjon og grupper av søkende mennesker som er opptatt av en mer *holistisk* virkelighetserfaring enn det kirkens tradisjonelle gudstjenesteliv formidler.
  3. En hovedutfordring for *dnk* ligger i det kunne tillate mer av den fleksibilitet og akseptasjon av variasjon og ulikheter i gudstjeneste- og menighetslivet som i stadig større utstrekning preger *CofE*. Dette gjelder både formspråk og tidspunkter. Det er lenge siden en i England gjorde opp med den tanke at gudstjenestelivet må være likt overalt. Her kommer nettop kontekstualiseringsutfordringen inn. Denne er foreløpig ikke tatt virkelig på alvor i Norge.
  4. *Dnk* har fremdeles en bred kontaktflate med befolkningen gjennom ulike kirkelige handlinger. Vi *når ut* til mange, men *når vi inn* til dem? *MSC* løfter her frem disippel- begrepet på en måte som i høy grad bør utfordre en kirke som døper 79 % av befolkningen. Den store spenningen mellom prosenten av dømte og gudstjenestedeltakere er noe av det aller vanskeligste å forsøke å forklare (og forsvare) overfor utenlandske iaktakere av norsk kirkeliv.
  5. Spørsmålet om *lederskap med endringsvilje*- og *kompetanse* synes å ha vært helt avgjørende for den omstillingsprosess som nå skjer i *CofE*. *Endringskompetanse* er noe som i dag mer og mer kreves av ledere på ulike plan i offentlig og privat sektor i samfunnet også Norge, men synes fremdeles å være en mangelvarer i norsk kirkeliv. I engelsk sammenheng er det etablert et samarbeide mellom kirken og ulike *ledelsesinstitutter* som har skapt en større bevissthet på dette området.²²
  6. Vi nevnte innledningsvis spørsmålet om lokalmenighetenes mulighet til å utvikle sin egen profil og strategi med henblikk på målbevisst menighetsarbeide. En observatør av norsk og engelsk gudstjenesteliv vil legge merke til at det i Norge finnes mange 'jevnt bra menigheter', hvorav de fleste allikevel er i klar tilbakegang og bare noen få har vekst. I England finnes det et stort antall 'nedlegg-struede menigheter'; forholdsvis tradisjonelle menigheter hvor oppslutningen er så svak at bispedømmet alvorlig vurderer om de bør legges ned. På den annen side finner en nå et stadig økende antall livskraftige og voksende menigheter som i sin tur ofte også inspirerer og støtter mindre menigheter.²³ En slik utvikling hadde knapt vært mulig uten den nevnte frihet for lokalmenighetene.
  7. Ettersom også *dnk* vil være helt avhengig av livskraftige lokalmenigheter bør en vurdere om ressurser bør omplasseres fra sentral- og regionalkirkelig kirkelig byråkrati til satsing på nye initiativ på menighetsplan, ikke minst med henblikk på å nå flere barn og unge.
  8. *MSC* representerer en utfordring overfor alle de europeiske protestantiske folkekirkene med henblikk på utdanning av prester og andre menighetsarbeidere. Det er opplagt at slike ikke lenger bare kan nøye seg med vedlikehold av de tradisjonelle ordninger og strukturer. Som i England trenges det også i Norge i dag prester og menighetsarbeidere som er fortrolige med ulike strategier for menighetsplanting og menighetsutvikling, og som etter hvert kan være med å snu den negative trend som *dnk* er inne i.
  9. Det gjør *MSC* enda mer troverdig at arbeidsgruppen bak denne ikke nøyer seg med å peke på nødvendige strukturelle og strate-

giske endringer i kirken. All ekte fornyelse i kirken må dypest sett være et verk av Gud selv ved hans Ånd, og den gis der hvor mennesker søke Gud i omvendelse og et oppriktig ønske om en ny start (SI4).

Litteratur

- Adair, John and Nelson, John (eds), *Creative Church Leadership* (Norwich: Canterbury Press 2004)
- Booker, Mike and Ireland, Mark, *Evangelism – which way now?: an evaluation of Alpha, Emmaus, Cell church and other strategies for evangelism* (London: Church House Publishing 2003)
- Breaking new ground* (London: Church House Publishing 1994)
- Brierley, Peter, *The tide is running out* (London: Christian Research Association 2000)
- Chalke, Steve and Radford, Sue, *New Era, New Church* (London: Harper and Collins 1999)
- Cray, Graham, *Youth congregations and emerging Church* (Cambridge: Grove Books, Ev 57 2002)
- Croft, Steven, *Transforming Communities: re-imagining the Church for the 21 st Century* (London: Darton, Longman and Todd 2002)
- Down, Martin, *Building a new Church alongside the old* (Eastbourne: Kingsway 2003).
- Jackson, Bob, *Hope for the Church: contemporary strategies for growth* (London: Church House Publishing 2002)
- Gill, Robin and Burke, Derek «Strategic church leadership» i Adair, John and Nelson, John (eds), *Creative Church Leadership* (Norwich: Canterbury Press 2004), 62–74.
- Greene, Mark, *Imagine: how we can reach the UK* (Milton Keynes: Authentic 2004)
- Greenwood, Robin, *Reclaiming the Church* (London: Collins, 1988)
- Hegstad, Harald, *Kirke i forandring. Fellesskap, tilhørighet og mangfold i Den norske kirke* (Oslo: Lutherforlag 1999)
- Mission-shaped church : church planting and fresh expressions of church in a changing context* (London: Church House Publishing 2004)
- Lings, George and Murray, Stuart Murray, *Church planting: past, present and future* (Cambridge: Grove books, Ev 61 2003)
- Lings, George and Hopkins, Bob, *Mission-shaped Church: The inside and outside view*. (Sheffield: Encounters on the Edge 22, March 2004)
- Moynagh, Michael, *Changing World, Changing Church. New forms of Church*.
- Out-of-the-pew thinking. Initiatives that work* (London: Monarch books 2001)
- Nazir-Ali, Michael, *Shapes of the Church to come* (Eastbourne: Kingsway 2001)
- Pytches, David, *Come Holy Spirit* (London: Hodder and Stoughton 1985)
- Pytches, David, *Prophecy in the local Church* (London: Hodder and Stoughton 1993)
- Pytches, David, *Leadership for new life* (London: Hodder and Stoughton 1998)
- Tomlin, Graham, *The provocative Church* (London: SPCK 2002)
- Warren, Robert, *Launching a missionary congregation* (Warwick 1995)
- Warren, Robert, *Being human, being Church* (London: Marshal Pickering 1995)
- Warren, Robert, *The healthy churches' handbook : a process for revitalizing your church* (London: Church House Publishing 2004)
- Watson, David, *I believe in evangelism* (London: Hodder & Stoughton 1976)
- Watson, David, *I believe in the Church* (London: Hodder&Stoughton 1978)
- Weider, Einar, «Ungdomstid og menighetsfellesskap» i Leif Gunnar Engedal og Vidar Haanes (red.), *Kirke i oppbrudd og forandring: aktuelle perspektiver norsk kirkevirkelighet* (Trondheim: Tapir 2003), 59–81.
- Williams, Richard and Tanner, Mark, *Developing Visionary Leadership* (Cambridge: Grove books, Renewal 17 2004)
- Winsnes, Ole Gunnar (red), *Tallenes tale 2003. Perspektiv på statistikk og kirke*, KIFO Rapport 25 (Trondheim: Tapir 2004)
- Aadnanes, Per Magne, «Tusenårsskiftet – et kulturskifte? Evangeliet, sekulariseringa og 'the New Age'», i Kvarme, Ole Chr. M./Fykse Tveit, Olav (red.), *Evangeliet i vår kultur* (Oslo: Verbum 1995), 263–279

Noter

- 1 En omfattende oversikt over statistikker til medlemskap og oppslutning om gudstjenester og kirkelige handlinger er tilgjengelig i Jackson, *Hope for the Church* (2002). Det er noe omstridt om *electoral rolls* gir et presist bilde av den aktive oppslutning, men ifølge Jackson dreier det seg her om 'the best measure of current membership we have' (2002:6).
- 2 Særlig betydelige med henblikk på strategisk menighetsarbeide ble hans to bøker *I believe in evangelism* (1976) og *I believe in the Church* (1978).
- 3 I 2003 er 7215 menigheter i UK fra alle kirkesamfunn registrert som brukere av Alpha kurs. I tillegg drives det kurs ved 85 universiteter og i 135 fengsler. Utenfor UK regnes det med at kurset er i bruk i 16000 menigheter, jf Booker and Ireland, *Evangelism – which way now?* (2003:12).
- 4 Booker and Ireland (2003:157)
- 5 Jf noen av hans bøker som synes å ha hatt stor innflytelse: *Come Holy Spirit* (1985), *Prophecy in the local Church* (1993) og *Leadership for new life* (1998).
- 6 Parallelt med en utstrakt eksperimentering med gudstjenesteformer i mange enkeltmenigheter har det også foregått et omfattende liturgisk revisjonsarbeide fra offisielt hold i den anglikanske kirke. Et viktig skritt her var publiseringen av *The Alternative Service Book (ABS)* i 1980. Det ble her, offisielt, åpnet opp for et større mangfold og en større variasjon i gudstjenesteformer som et supplement til *The Book of Common Prayer* fra 1662. Et nytt skritt i samme retning ble tatt i 1995 med *Patterns for Worship*, som også anlegger et mer misjone-rende sikte på gudstjenestelivet. Fra og med 2000 foreligger *Common Worship : Services and Prayers for the Church of England*, som består av en hovedbok supplert med en rekke hefter med resurser for ulike gudstjenestelige situasjoner. Om en også nevner *New Patterns of Worship* fra 2002 må det sies at den anglikanske kirkes menigheter nå har et meget vidt og variert spekter av

- liturgiske ordninger å velge fra, jf www.commonworship.org.uk.
- i Jf Cray, *Youth Congregations and the Emerging Church* (2002).
  - 8 Forsøk på oppsummering av erfaringene fra dette tiåret kan studeres både i Jackson (2002:46–48) og Booker and Ireland (2003:4–9).
  - ii Et godt eksempel er evangeliseringsprogrammet *Emmaus*, som er en parallell til *Alpha*, og som er tatt i bruk i en rekke menigheter som av ulike grunner ikke ville bruke dette, jf Booker and Ireland (2003:33–46).
  - 9 Jf *Launching a missionary congregation* (1995) og *Being human, being Church* (1995). I 2004 kom *The healthy churches handbook*, som representerer et program for menighetsutvikling med mange likhetspunkter med Chr. Schwartz, *Naturlig kirkevekst*, men er enklere og vil antakeligvis være lettere anvende i *dnk*'s menigheter enn dette.
  - 10 Erfaringer med dette presenteres i Lings and Murray, *Church planting: past, present and future* (2003)
  - 11 Jackson (2002:xi).
  - 12 Greenwood, *Reclaiming the Church* (1988:156).
  - 13 Jf Brierly, *The tide is running out* (2000).
  - 14 Biskop Nazir-Ali var vel, ved siden av Rowan Williams, den sterkeste kandidaten til erkebiskopstillingen i Canterbury.
  - 15 For den som vil følge med i, og bli inspirert av, de mange kreative forsøk og erfaringer som beskrives fra engelske menigheter er de ulike serier av småskrifter, f.eks.: *Evangelism, Pastoral, Renewal, Spirituality, Worship* fra Grove Books i Cambridge meget verdifulle, jf www.grovebooks.co.uk. Gjennom disse småskriftene blir ulike forsøk og erfaringer raskt brakt videre til andre menigheter.
  - 16 En interessant tidlig skriftlig reaksjon finnes i George Lings og Bob Hopkins, *Mission-shaped Church: the inside and outside view* (March 2004). Lings var selv et meget innflytelsesrikt medlem av arbeidsgruppen bak rapporten, mens Hopkins er leder for den anglikanske menighetsplantingsbevegelsen.
  - 17 I norsk sammenheng er behovet for kontekstuellt arbeid med gudstjenesten særlig blitt framhevet av Einar Weider, 'Det er tusenvis av aktive kristne ungdommer rundt omkring i menighetene våre, men svært få av dem er med i et levende gudstjenestefellesskap', «Ungdomstid og menighetsfellesskap» (2003:66).
  - 18 Jf drøftingen av dette i Harald Hegstad, *Kirke i forandring* (1999:137–139).
  - 19 Tall fra 2002 ifølge Ole Gunnar Winsnes (red), *Tallenes tale 2003* (2004:164).
  - 20 Robin Gill and Derek Burke, «Strategic church leadership» (2004:67).
  - 21 Jf Per Magne Aadnanes, «Tusenårsskiftet – et kulturskifte?» (1995).
  - 22 Jf de mange interessante artikler i John Adair and John Nelson (eds), *Creative Church Leadership* (2004) og Richard Williams and Mark Tanner, *Developing Visionary Leadership* (2004).
  - 23 Et interessant eksempel på dette kan nevnes fra *Durham* bispedømme. I tidsrummet 1990–1995 ble det registrert en samlet tilbakegang på 16 % for bispedømmets 260 menigheter. I det samme tidsrum vokste imidlertid 25 av disse menighetene med 16 %, Warren (2004:13f).

Sammendrag

I denne artikkelen til den aktuelle situasjon i den anglikanske kirke i England (*CofE*), skisseres først utviklingen i en del menigheter de siste 20–30 år hvor en har søkt å snu den generelle trend med tilbakegang og utmeldelser som har preget denne kirke. Felles for disse aktuelle lokalmenigheter, av noe ulik type hva angår teologisk profil, er at en har eksperimentert med nye gudstjeneste- og evangeliseringsformer og etter hvert også plantet utradisjonelle menigheter i områder med svak kristen innflytelse. Slik har en maktet å skape nytt liv og ny vekst i mange menigheter. I rapporten *Mission shaped church* til kirkemøtet (*general synod*) i februar 2004 knyttes det an til disse ulike erfaringer og det skisseres en vei videre for *CofE* som vitner om en radikal vilje til nytenkning. En rød tråd gjennom rapportens 8 kapitler er erkjennelsen av at kirkens oppdrag i England nå i høy grad må sees som et misjonsoppdrag. Tiden er for lengst ute da en kunne nøye seg med å holde gudstjenester etter tradisjonelle modeller og å drive et vedlikeholdsorientert menighetsarbeide. Om kirkens misjonsoppdrag skal lykkes trengs det nå et mye større mangfold av av gudstjeneste- og menighetstyper. Stikkord som variasjon og fleksibilitet er det som må prege kirkens oppdrag i tiden framover. I siste del av artikkelen drøftes rapportens relevans for situasjonen i *Dnk*. Ulikheter i kirke- og samfunnsituasjon påpekes, men artikkelforfatteren finner allikevel en rekke meget aktuelle utfordringer for situasjonen i Norge.